

Δίκτυο μετακινούμενων κτηνοτρόφων Θεσσαλίας

Τύρναβος 2/12/2014

Το σύστημα της μετακινούμενης κτηνοτροφίας

- Χαρακτηρίζεται από τη διαχείμαση των κοπαδιών σε πεδινές περιοχές και τη μετακίνησή τους στα ορεινά κατά το θέρος
 - Προσιδιάζει στις συνθήκες της χώρας, ειδικότερα σε αυτές των ορεινών, μειονεκτικών και οριακών της περιοχών
- Συνδέεται με συγκεκριμένα φύλα (Βλάχοι, Σαρακατσαναίοι, Κουπατσαραίοι)
 - Επιβίωσαν σε δύσκολες συνθήκες δημιουργώντας δύο πατρίδες και διατηρώντας, έτσι, ζωντανές τόσο τις περιοχές θερινής διαβίωσης τους, όσο και αυτές στις οποίες διαχείμαζαν
- Η κουλτούρα της μετακίνησης αποτέλεσε παράγοντα διαμόρφωσης της διαδικασίας κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης των αγροτικών περιοχών της χώρας

Το σήμερα – Διάρθρωση της μετακινούμενης αιγοπροβατοτροφίας

- Απαντάται σήμερα στην Ελλάδα και σε ορισμένες άλλες ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Γαλλία, Ισπανία, Βαλκάνια)
- Περίπου 3000 μετακινούμενες εκτροφές που εκτρέφουν περίπου 1 εκ. αιγοπρόβατα (2011) (περίπου το 7,5% του αιγοπρόβειου πληθυσμού της χώρας)
- Το σύστημα μετακινούμενης αιγοπροβατοτροφίας σήμερα συνεχίζει να χαρακτηρίζει την παραγωγική κατεύθυνση της κτηνοτροφίας κάποιων περιοχών
 - Οι κυριότερες χειμερινές διαβιώσεις εντοπίζονται στη Θεσσαλία και στη Στερεά Ελλάδα, καθώς στις δύο αυτές Περιφέρειες διαχειμάζει το 50% των μετακινούμενων εκτροφών και άνω του 50% των μετακινούμενων ζώων.
 - Οι κυριότερες θερινές διαμονές των μετακινούμενων κοπαδιών εντοπίζονται στη Δυτική Μακεδονία και τα Ιωάννινα και λιγότερο στη Φωκίδα, την Ευρυτανία και την Αρκαδία
 - Κατά κανόνα η περιοχή θερινής διαμονής των κοπαδιών είναι και η περιοχή καταγωγής των κτηνοτρόφων

Κατηγοριοποίηση των μετακινήσεων

- **Μικρές τοπικές μετακινήσεις**
 - Σε ολόκληρη τη χώρα και τα νησιά (Θάσος, Χίος, Λήμνος, Ικαρία)
- **Μικρές μετακινήσεις έως και 50km**
 - Θράκη (Πομάκοι)
 - Από την Αιτωλοακαρνανία προς την Ευρυτανία και τη Φωκίδα
 - Λακωνία-Μεσσηνία, με κοπάδια που μετακινούνται προς την Αρκαδία
- **Μέτριας εμβέλειας μετακινήσεις (51-100km)**
 - Μεταξύ Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων
 - Από Αιτωλοακαρνανία προς την Ευρυτανία, την Άρτα και τα Ιωάννινα
 - Στην Κρήτη προς τα ορεινά (κυρίως προς τον Ψηλορείτη και το Λασιίθι)
 - Από την Αττική, την Τροιζηνία και την Ηλεία προς τον Φενεό Κορινθίας
- **Μεγάλες μετακινήσεις (101-200km)**
 - Από τη Λάρισα προς τα Γρεβενά
 - Από την Αιτωλοακαρνανία και την Πρέβεζα προς τα ορεινά των Ιωαννίνων
 - Από τη Φθιώτιδα στα ορεινά της Καλαμπάκας
- **Πολύ μεγάλες μετακινήσεις, άνω των 200km**
 - Από Μαγνησία και Θεσπρωτία προς Καστοριά, Κοζάνη και Ιωάννινα
 - Από τη Σιθωνία προς τη Δυτική Μακεδονία
 - Από την Αττική προς τη Φωκίδα

Οικονομικά χαρακτηριστικά της μετακινούμενης αιγοπροβατοτροφίας

- Παράδειγμα εκτατικού συστήματος εκτροφής
 - Αξιοποίηση της διαθέσιμης οικογενειακής εργασίας
 - Στη Θεσσαλία περίπου το 27% της εργασίας προέρχεται από μισθωμένους εργάτες
 - Χαμηλή εξάρτηση από πάγιο και μεταβλητό κεφάλαιο
 - Βόσκηση σε ορεινούς βοσκοτόπους (μειώνονται οι δαπάνες διατροφής από 47% έως και 58% σε σχέση με ένα εντατικό σύστημα εκτροφής)
 - Εκτροφή ελληνικών αυτόχθονων φυλών (χαμηλές αποσβέσεις ζωικού κεφαλαίου, χαμηλές απαιτήσεις σε μεταβλητό κεφάλαιο)
 - Χαμηλές επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο (πχ άμελξη με το χέρι, πρόχειρα κτίρια)
- Με κατάλληλες διαρθρωτικές προσαρμογές, μπορεί να βελτιώσει ακόμα περισσότερο τη θέση του στην αγορά

Η πολυλειτουργικότητα της μετακινούμενης αιγ/φίας

- **Γεωργική πολιτιστική κληρονομιά**

- Ένα σύνολο πολιτιστικών στοιχείων (μουσική, χοροί, συνθήκες και έθιμα), που έχουν διαμορφώσει την πολιτιστική ταυτότητα ορεινών και πεδινών περιοχών
- Οι νέοι αντιλαμβάνονται τις ευκαιρίες του συστήματος και ακολουθούν την οικογενειακή παράδοση
 - Η μετακίνηση συνεχίζει να είναι επίκαιρη ως προς τον πολιτιστικό της ρόλο

- **Ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών αγροτικών περιοχών**

- Απασχόληση και εισόδημα σε αγροτικές περιοχές όπου η οικονομία δεν είναι επαρκώς διαφοροποιημένη
 - π.χ. Αετομηλίτσα Ιωαννίνων, Θεοδώριανα Άρτας, Χαλίκι Ασπροποτάμου, ο ορεινός όγκος Αργιθέας Καρδίτσας, Τροβάτο Ευρυτανίας
- Ακόμα και σε ορεινές κοινότητες στις οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί άλλοι τομείς της οικονομίας (π.χ. ορεινό όγκος Γρεβενών και ορεινή Αρκαδία) συνεχίζει να αποτελεί κύρια πηγή εισοδήματος
 - Ανάπτυξη «εκ των έσω» που αξιοποιεί εγγενή πλεονεκτήματα και υφιστάμενα πολιτιστικά στοιχεία των περιοχών

Η πολυλειτουργικότητα της μετακινούμενης αιγ/φίας

- **Αξιοποίηση των παραγόμενων γαλακτοκομικών προϊόντων**
 - Μπορούν να διοχετευτούν προς εξειδικευμένες φωλιές αγορών, επιτυγχάνοντας καλές τιμές
 - Απαιτούνται κατάλληλες στρατηγικές εμπορίας και προώθησης, που θα εστιάζουν, εν γένει, στα πολυλειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος
 - Έχουμε μια ιστορία να διηγηθούμε....
 - Πιστοποίηση/Συστηματοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και διαμόρφωση κατάλληλων υποδομών
 - Το παραδοσιακό δεν είναι το «χωριάτικο»!
- **Περιβαλλοντική διάσταση**
 - Αξιοποίηση ορεινών βοσκοτόπων και οριακών εκτάσεων – Βιοποικιλότητα
 - Προστασία γενετικής ποικιλότητας και πόρων - Διατήρηση αυτόχθονων φυλών
 - Καλαρύτικη φυλή στην Ήπειρο, φυλή Ανωγείων στην Κρήτη, βλάχικη φυλή στη Δυτική Μακεδονία, Καρύστου στην Εύβοια
 - Άριστα προσαρμοσμένες στις τοπικές συνθήκες και στο μικροκλίμα, υψηλή ανθεκτικότητα

Συμπεράσματα - Προτάσεις

- Η μελέτη συστήματος οφείλει να είναι ολιστική ώστε να αναδειχθεί η **πραγματική του συνεισφορά** στην κοινωνία και την οικονομία
 - Απαιτούνται συνέργειες μεταξύ φορέων και εμπλεκόμενων μερών καθώς και διεπιστημονικές προσεγγίσεις
- Καλύτερη ενημέρωση των αρμόδιων για τις πολλαπλές λειτουργίες των εκτατικών συστημάτων – Κινητοποίηση των γεωτεχνικών και των ερευνητών
 - Μη συστηματική τήρηση στατιστικών στοιχείων
 - Πλημμελής ενημέρωση ακόμα και των άμεσα εμπλεκόμενων
 - Πώς μπορούν οι τοπικές ιδιαιτερότητες να φτάσουν σε κεντρικό επίπεδο;
- Σχεδιασμός προγραμμάτων ανάπτυξης σε περιφερειακό – τοπικό επίπεδο

Συμπεράσματα - Προτάσεις

- Εκπαίδευση στελεχών και υπαλλήλων
 - Μήπως η γραφειοκρατία δεν είναι και τόσο έντονη....;
- ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ – Θα βελτιώσει τις σχέσεις ανταγωνιστικότητας
 - Από τον Σουλτάνο στον παππού μου.....
 - Διαδικασίες παραχώρησης ορεινών βοσκοτόπων (το αντι-παράδειγμα της Πελοποννήσου)
 - Αιολική ενέργεια VS Βόσκηση
 - Τι γίνεται όταν στις πεδινές διαβιώσεις οι εναλλακτικές χρήσεις γης είναι πολύ πιο συμφέρουσες;
- Ειλικρινής συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων
- Καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των, θεσμικών και μη, φορέων
 - Τελικά οι επιδιώξεις τους δεν διαφέρουν και τόσο....
 - Παροχή ενός κατάλληλου forum επικοινωνίας

Αλλαγή της νοοτροπίας των εμπλεκόμενων

Σκοποί του Δικτύου

- Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της κουλτούρας της μετακίνησης, εν γένει
- Η προώθηση της περιβαλλοντικής προστασίας και της αειφόρου χρήσης της γης και των φυσικών πόρων, στο πλαίσιο που ορίζει η ΚΑΠ και η περιβαλλοντική πολιτική της χώρας
- Η ανάδειξη πολιτιστικών στοιχείων και η αξιοποίησή τους στο πλαίσιο αναπτυξιακών πρωτοβουλιών
 - Αναγνωρίζεται ότι στις περιοχές όπου επικρατεί το σύστημα της μετακινούμενης αιγοπροβατοτροφίας, η κτηνοτροφία δεν πρέπει να είναι απλά ένας άξονας της αναπτυξιακής διαδικασίας, αλλά το επίκεντρο αυτής. Οι αναπτυξιακές δράσεις που στοχεύουν στην αγροτική ανάπτυξη θα πηγάζουν από την κτηνοτροφία και από τα πολυλειτουργικά της χαρακτηριστικά (πολιτιστική κληρονομιά φυσικό περιβάλλον, τοπίο κλπ).

Σκοποί του Δικτύου

- Η διαχείριση προγραμμάτων συνεργασίας με δίκτυα του εξωτερικού με σκοπό την ανάπτυξη και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ανταλλαγή εμπειρίας και τη διάχυση της γνώσης
 - Σε άλλες χώρες της ΕΕ υπάρχουν αντίστοιχα Δίκτυα, με παρόμοιες επιδιώξεις και υπάρχουν πολλές προτάσεις και προοπτικές συνεργασίας
- Η διάχυση της εμπειρίας που προκύπτει από την εφαρμογή του προγράμματος ΘΑΛΗΣ αλλά και άλλων πρωτοβουλιών που θα αναληφθούν στο μέλλον
 - Με τον τρόπο αυτό θα αξιοποιηθεί στο έπακρο το σύνολο των προσπαθειών που έχουν αναληφθεί, παρέχοντας αξιόπιστα παραδείγματα για τη λειτουργία άλλων συστημάτων και άλλων κλάδων της ελληνικής κτηνοτροφίας

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Διαμόρφωση ενημερωτικού - εκπαιδευτικού υλικού**
 - Το υλικό αυτό μπορεί να διανεμηθεί στο ευρύ κοινό, ώστε να έρθει σε άμεση επαφή με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά που συνεχίζει μέχρι και σήμερα να στηρίζει η μετακινούμενη κτηνοτροφία.
 - Σε επόμενη φάση και με κατάλληλες προσαρμογές, αυτό το υλικό θα μπορούσε να διανεμηθεί στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να ενταχθεί στο πλαίσιο μαθημάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ώστε τα παιδιά να ευαισθητοποιηθούν ως προς την πολιτιστική κληρονομιά που συνδέεται με την μετακινούμενη κτηνοτροφία και την αιγοπροβατοτροφία γενικότερα.
 - Στο πλαίσιο του προγράμματος ΘΑΛΗΣ έχει συγκεντρωθεί μεγάλος όγκος υλικού, όμως το χρηματοδοτικό πλαίσιο δεν επιτρέπει την έκδοση αυτού του υλικού

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Επικοινωνία και κινητικότητα**
 - Στοχεύεται άμεσα η οργάνωση συναντήσεων με εκπροσώπους μετακινούμενων κτηνοτρόφων σε άλλες περιοχές της Ελλάδας με απώτερο σκοπό την ένταξή τους στο Δίκτυο.
 - Σκοπός του Δικτύου είναι να επεκταθεί σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας και να εντάξει στους κόλπους του όλες τις εκφάνσεις της κουλτούρας και της πολιτιστικής κληρονομιάς της μετακίνησης.
 - Η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μετακινούμενων κτηνοτρόφων στο πλαίσιο του Δικτύου σε όλη την Ελλάδα θα συμβάλει καθοριστικά στην ενιαία προώθηση και προβολή της κουλτούρας της μετακίνησης με όλες τις τοπικές της διαφοροποιήσεις, αναδεικνύοντας έτσι τις κοινές καταβολές του συστήματος στο σύνολο της χώρας.

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Ολοκληρωμένη μελέτη του πολυλειτουργικού χαρακτήρα του συστήματος**
 - Αποτίμηση των πολυλειτουργικών χαρακτηριστικών του συστήματος (διαφύλαξη της γεωργικής πολιτιστικής κληρονομιάς, διατήρηση ζωντανών κοινοτήτων στην ελληνική ύπαιθρο, συνέχιση παραδοσιακών πρακτικών και δραστηριοτήτων, διαχείριση στοιχείων του γεωργικού τοπίου – όπως παραδοσιακή αρχιτεκτονική, πρόχειρα κτίρια κ.ά. -, προστασία του περιβάλλοντος).
- **Στόχοι**
 - Ανάδειξη της *συνολικής οικονομικής αξίας* του συστήματος
 - Σύνολο των αξιών που προκύπτουν για την κοινωνία από τη λειτουργία του συστήματος
 - Επιβεβαίωση της άποψης ότι το κοινό στην Ελλάδα ενδιαφέρεται για τους τομείς που επηρεάζονται από το σύστημα της μετακινούμενης αιγοπροβατοτροφίας
 - Τα παραδοσιακά συστήματα εκτροφής δεν είναι παρωχημένα αλλά ανταποκρίνονται σε σημαντικό βαθμό στις κοινωνικές απαιτήσεις για προστασία της νεότερης πολιτιστικής μας κληρονομιάς
 - Ανάδειξη των πραγματικών ωφελειών για την κοινωνία από την στήριξη του συστήματος, στοιχειοθετώντας με ποσοτικά στοιχεία την σκοπιμότητα ανάληψης πρωτοβουλιών ανάδειξης
 - Μελλοντική επικοινωνία και συνεργασία με αντίστοιχα δίκτυα άλλων χωρών της ΕΕ.
 - Η προσέγγιση αυτή είναι μια σύγχρονη και ταυτόχρονα καθιερωμένη διαδικασία στις χώρες όπου εξακολουθεί να ασκείται το σύστημα μετακινούμενης κτηνοτροφίας (π.χ. Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία)

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Ολοκληρωμένη μελέτη των διαδρομών των κοπαδιών**
 - Λαογραφική, εθνολογική, χωροταξική, οικολογική, κοινωνιολογική, οικονομική
 - Η καταγραφή και μελέτη του συνόλου αυτών των χαρακτηριστικών, εκτός από την ανάδειξη και προβολή τους, μπορεί να αξιοποιηθεί και στην αναβίωση μετακινούμενων διαδρομών.
 - Παροχή δυνατοτήτων για παράλληλες δυνατότητες αναψυχής σε ενδιαφερόμενους τουρίστες και περιηγητές
- **Στήριξη των παραδοσιακών πανηγυριών** κι εμπλουτισμός τους με εκδηλώσεις γαστρονομίας
- **Δημιουργία μουσείου πολιτιστικής κληρονομιάς του ποιμενικού βίου που συνδέεται με το μετακινούμενο σύστημα εκτροφής**
 - Στο μουσείο αυτό θα μπορούσε να συμπεριληφθεί εκθεσιακό υλικό όπως παραδοσιακές ενδυμασίες, σκεύη, εργαλεία κλπ αλλά και φωτογραφίες, βίντεο και λοιπό ενημερωτικό υλικό.
 - Σε άλλες χώρες της ΕΕ έχουν αναληφθεί ήδη παρόμοιες πρωτοβουλίες και έχουν ήδη υπάρξει προτάσεις συνεργασίας από μέρους τους, εντούτοις δεν υπήρξε μέχρι σήμερα η δυνατότητα ανάπτυξης συνεργειών διότι δεν υπήρχε ένας Οργανισμός όπως το Δίκτυο Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων που να αποτελέσει το φορέα αυτής της συνεργασίας

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Έρευνα αγοράς** για τα προϊόντα που θα μπορούσαν, εν δυνάμει, να παραχθούν από πρώτες ύλες μετακινούμενων εκμεταλλεύσεων αλλά και για προϊόντα που παράγονται σε επίπεδο εκμετάλλευσης ή μικρής γεωγραφικής περιοχής.
 - Αυτά τα προϊόντα παρουσιάζουν αυξημένη ζήτηση σε εξειδικευμένες φωλιές αγορών (niche markets).
 - Με τον εντοπισμό τέτοιων αγορών και την οργάνωση κατάλληλων στρατηγικών προώθησης, τα προϊόντα αυτά μπορούν να έχουν υψηλή προστιθέμενη αξία, με σημαντικές ωφέλειες για τους παραγωγούς και τα μικρά τοπικά τυροκομεία που επεξεργάζονται το γάλα αυτών των εκτροφών.

Ενδεικτικές δράσεις που θα μπορεί να αναλάβει το Δίκτυο

- **Ο Νέος Κανονισμός 1305/2013 και το νέο ΠΑΑ 2014-2020**
 - Πιστοποίηση προϊόντων ορεινής παραγωγής
 - Παρεμβάσεις σε δασικούς δρόμους
 - Μελέτες για άυλα πολιτιστικά στοιχεία και πολιτιστικές διαδρομές